

Z výskumu kultúrnych a literárnych dejín národnej identity

Viera Žemberová

Abstrakt

Spoločenské vedy posledné desaťročia aktívne vstupujú do iniciovaného a zhodnocovaného medziodborového výskumu. Pre literárnu vedu to znamená prínos predovšetkým v literárnohistorickom precizovaní materiálu, ktorý spravidla na spoločnú výskumnú tému zapojených viacerých vedných odborov a ich špecifických predmetov, no prirodzene inou metodológiou, spracovávajú historiografické a teologické výskumy, bokom neostávajú ani prehľbujúce sa metódy tých spoločenských vied, ktoré patria medzi podporné výskumy literárnej vedy. Zosúladené a špecifikami konkrétneho predmetu výskumu prehľbované vedomosti a poznanie o dejinách národného spoločenstva vedú k ďalšiemu historickému javu, na ktorom svojou erudiťou pracuje výskum národného spoločenstva, na vymedzovaní genézy, postupu, komponentov a entít kvalitatívneho formovania národnej identity, čo sa deje prostredníctvom sústredovania, zhodnocovania a overovania komponentov súčinného výskumu vedy, kultúry a tých zložiek, ktoré vymedzujú jedinečnosť národného spoločenstva.

Kľúčové slová

dejiny, literatúra, J. I. Bajza, J. Záborský, sv. Cyril a Metod, latinská tradícia a kultúra

Osudy cyrilo-metodskej misie a súvisiacich udalostí sú všeobecne známe

Význam misie Cyrila a Metoda sa v kultúrnej a literárnovednej praxi spája s inštrukciou na rozvíjanie vzdelanosti a s úctou ku knižnej kultúre obsiahnutej v Proglase, s ich tvorivým, praktickým a metodickým vkladom do duchovného obohatenia slovanského obyvateľstva na území Veľkej Moravy. Publikácia *Kult svätých Cyrila a Metoda v tradícii latinskej cirkvi* s podtitulom *Vybrané kapitoly cyrilo-metodského kultu*¹ v siedmich tematických častiach sa vyrovnáva s duchovným kultom Cyrila a Metoda v dejinách a v teologickej literatúre, v teologickej praxi aj vo svetskej kultúrnej praxi, keď sa sústreďuje a rozčleňuje materiál a vysvetľujú sa súvislosti podporené odkazmi na doterajší výskum: *Filiácia stredovekej cyrilometodskej literatúry*, *Cyrilo-metodský kult v hagiografickej zbierke Acta sanctorum*, *Kult sv. Cyrila a Metoda na Slovensku s prihliadnutím na okolité vplyvy*, *Cyrilo-metodské tradície z východu Slovenska*, *Vývoj kultu sv. Cyrila a Metoda v liturgii hodín v strednej Európe* a *Kult Cyrila a Metoda v diele Jána Pavla II. (1978–2005)*. Výklad autor posilnil Pramenňou prílohou I. a Pramenňou prílohou II. Do *Pramennej prílohy I.* sú zahrnuté *Cyrilo-metodské texty vybraných vydání liturgie hodín (a omši) zo strednej Európy (1349 – 1966)* a do *Pramennej prílohy II.* včlenil autor *Výberovú antológiu cyrilo-metodských textov v diele svätého pápeža Jána Pavla II. (1980 – 2005)*, ktorú rozčlenil na *Encykliky a (apoštolské) listy*, *Homílie, prihovory a pozdravy*, na *Prihovory na Anjel Pána* a uzatvára ju časť *Knihy*.

¹ ZUBKO, Peter: *Kult svätých Cyrila a Metoda v tradícii latinskej cirkvi. Vybrané kapitoly z cyrilo-metodského kultu*. Ružomberok : Verbum, 2014. 252 s.

Autor publikácie Peter Zubko² pracuje s ambíciou vyčerpávajúco syntetizovať dostupné pramene a prístupné výsledky výskumov, metodicky ich usporiadať tak, aby vzájomným vzťahom či podmienenosťou a časom svojho vzniku utvorili celostný dejinný prierez ním zvolenej témy, ktorá má dve zložky: prvá sa komplexne venuje Cyrilovi a Metodovi, ich pôvodu, životu, dielu, osudom, písomnostiam nimi vytvorenými a písomnostiam o nich a im venovaných. Druhá zložka tejto jedinečnej publikácie sa venuje genéze, šíreniu, adaptáciám a historickému, ale zvlášť teologickému vymedzeniu javu kult. Rekonštrukcia sa sústreďuje detailne na historickú genézu, cirkevné prijímanie a duchovné rozvíjania kultu Cyrila a Metoda s upresnením obsahu a precizovaním hodnoty termínu kult v tradícii latinskej cirkvi. Autor publikácie na podloží dejinného času v európskych duchovných a náboženských pohyboch objasňuje príchod a historickú prítomnosť osobností svätcov zo Solúna, ich hodnotársky postup v cirkevných štruktúrach, vzťah medzi latinčinou a staroslovienučinou v cirkevných písomnostiach („*latinské oficia slovanského pôvodu*“) a osudy nimi vytvorených a ich učeníkmi šírených cirkevných písomností v slovanskom aj neslovanskom prostredí, z ktorých sa utváralo a upevnilo sa do dnešných čias vážnosť duchovného a kultúrneho uctievanie Cyrila a Metoda, ich činov a spôsob šírenia kresťanskej vierouky, vzdelania, náuky, činnosti a aktívneho odkazu v latinskej cirkevnej tradícii po prítomnosť.

Pri objasňovaní a ujasňovaní komponentov zahrnutých do spojenia vyjadrujúceho „rozšírenie kultu“ autor konštatuje, že „*miesto, na ktoré sa viazal ich primárny kult bol Velehrad (civitas Welligrad in Moravia) a boli titulovaní ako biskupi a vyznávači (episcopi et confessores)*“, ďalej spresňuje, „*že kult sv. CM bol rozšírený v troch krajinách, v ktorých sa na ich úctu používali vlastné liturgické texty*“: Poľsko, Morava a Čechy aj s upresnením názvov cirkevných textov, s ich datovaním a s menom cirkevnej autority, ktorá používanie textov schválila³. Zubkov výklad pracuje s termínom kult vo viacerých rovinách, čo zodpovedá kategórii časovému prijímania, obnovovania a aplikovania cirkevného obsahu termínu kult, s písomnosťami, geografickým a lokálnym prijímaním a dotváraním písomností v európskom cirkevnom prostredí. Výnimočnú rekonštrukciu osudov solúnskych bratov na Veľkej Morave a dejov okolo šírenia a cirkevného rešpektovania ich aktivity, jej uznania za nadčasovú hodnotu duchovného života v cirkevnom i svetskom prostredí uzatvára autorov obdiv k úsiliu Jána Pavla II., ktorý svojou autoritou a písomnosťami upevnil a šíril slovanský kult svätého Cyrila a Metoda tak, ako žiadny z jeho predchodcov. Dokumentom tohto zámeru je *Chronológia a periodizácia cyrilo-metodského kultu za Jána Pavla II.*, ktoré autor uvádza takto: „*Všetky vyjadrenia pápeža Jána Pavla II., v ktorých spomenul sv. CM možno usporiadať v chronologickom poradí, z ktorého možno odvodiť jeho periodizáciu*“ a začína sa 13. decembrom roku 1978 „*príhovorom k bulharskému ministrovi*“ a prehľad sa uzatvára rokom 2005 knihou *Pamät' a identita*⁴. Peter Zubko spracoval odborný cyrilo-metodský, duchovný aj svetský materiál, pre študentov teológie, ale historická a kultúrna línia rekonštrukcie a výkladu problematiky, objasňovanie udalostí okolo vzniku a emancipácie staroslovienskeho jazyka v cirkevnej praxi, zdôvodnenie udalostí okolo šírenia staroslovienskej vzdelanosti a vymedzovanie identity slovanského spoločenstva v európskom cirkevnom a kultúrnom priestore poslúži ako jedinečná študijná inšpirácia vo svetskom literárnovednom a širšom spoločensko-vednom vzdelávacom prostredí.

²ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.

³ ZUBKO, Peter: c. d., 2014, s. 39 – 40.

⁴ ZUBKO, Peter: c. d., 2014, s. 104 – 106.

Pri výskume archívnych materiálov sa ukázalo, že viacero údajov o živote či štúdiách J. I. Bajzu je nutné poopraviť, spraviť a rozšíriť.

Vykročením zo staroslovienských čias utváraných Cyrilom a Metodom v 9. storočí nášho letopočtu do európskeho a slovenského osvietenstva sa stalo výročie venované *Jozefovi Ignácovi Bajzovi v kultúrnom a literárnom kontexte* (2013)⁵. Jozef Ignác Bajza (1755-1836) bol katolíckym kňazom, spisovateľom a kultúrnym činovníkom, ktorý aktívne vstupoval do problematiky verzológie a lingvistiky, do obsahu a funkcie teologických tlačí. Kultúrne a literárnovedné jubilejné vyrovnávania sa s dejinnou osobnosťou a jej prínosom do národnej kultúry a vedy majú svoju aktuálne hodnotu v zámere súčasníkov celostne sa vyjadriť k dostupnému poznaniu, novému výskumu a k iniciáciám na ďalší spoločenskovedný výskum, čo je zachytené aj v publikácii, ktorá sa venuje Jozefovi Ignácovi Bajzovi, ako to naznačuje jej názov, v kultúrnom a literárnom kontexte. Viacozmernosť prístupov k osvietenskému autorovi na prelome osvietenskej a klasicistickej filozofie a estetiky, k vedeckému poznávaniu, k pojmu národné spoločenstvo, národná kultúra, prináša podnety so spoločným priesečnikom, tým je potreba aktualizovať výskum diela Jozefa Ignáca Bajzu ako textového celku, predovšetkým v medziodborovom výskume, čím sa aj tento jubilejný výstup z dedikácie osobnosti dostáva do hľadáča aktuálneho metodologického konceptu literárnej histórie, lingvistiky⁶, cirkevných dejín a reálií⁷ a historiografie.⁸

Literárna história osobnosti a tvorbe Jozefa Ignáca Bajzu venuje latentnú pozornosť. Pritom sa dá naznačiť i to, že sa generačne medzi literárnymi historikmi „odovzdáva“ poznanie jestvujúceho výskumu a metodicky i materiálno sa novou generáciou výskumníkov obnovuje a rozširuje ujasňovanie si Bajzovej roly v dejinách slovenskej svetskej a duchovnej kultúry a literatúry predovšetkým tým, že sa jeho tvorba aj aktivity v jazykovede, verzológii, cirkevnej tvorbe, v literárnej tvorbe a kultúrnych aktivitách, ktoré súviseli s jeho kňazským povoláním ocitli v európskych hodnotových súradniciach na prelome osvietenstva a klasicizmu, teda v priesečníku odlišného prístupu k chápaniu bytia, jeho poslania a hodnoty medzi transcendentnom a racionalitou⁹. V Bajzovej tvorbe sa výrazná pozornosť venuje z genologického a textového prístupu jeho románu¹⁰ *René mládenca príhody a skúsenosti*¹¹. Poznatky, ktoré sa dotýkajú Bajzovho textu

⁵ ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV / Obec Dolné Dubové, 2013, 168 s., ISBN 978-80-89489-14-5, pozri aj ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte (2. doplnené vydanie)*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, Obec Dolné Dubové, 2016, 206 s. ISBN 978-80-89489-29-9

⁶ DORULA, Ján: Bajzova slovenčina v románe *René Mládenca Príhody, a Skúsenosti*. s. 31-44 a HLAVATÁ, Renáta: Dobrodružný román Jozefa Ignáca Bajzu a jeho jazykovo-historické kontexty, s. 117-128. In ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*, c. d.

⁷ KAČIC, Ladislav: *Náhľady Jozefa Ignáca Bajzu na cirkevnú hudbu (podľa románu René mládenca príhody a skúsenosti*, s. 129 – 134; Zuzana Lopatková: *Jozef Ignác Bajza a jeho pôsobenie vo farnosti Dolné dubové*, s. 135-146; Ivan Gojdič: *Osudy a hodnoty Kostola Nanebovzatie Panny Márie v Dolnom Dubovom*, s. 147-152. In ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*, c. d.

⁸ FRIMMOVÁ, Eva: *Profil J. I. Bajzu, jednej z najvýraznejších osobností slovenského osvietenstva*, s. 11-30. In K. Žeňuchová (ed.): *Jozefovi Ignácovi Bajzovi v kultúrnom a literárnom kontexte*, 2013.

⁹ Anna Istvánová: *Analýza ženských postáv v románe René mládenca príhody a skúsenosti*. In Žeňuchová, K. (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*, 2013, s. 104, 113: „*Jozef Ignác Bajza sa narodil v roku 1755, teda v období, keď sa zmenil filozofický predpoklad spoločenského myslenia v celej Európe*“. Istvánová aplikuje tézy postmodernej schémy na dvojakú ženskú postavu a prognózuje: „(...) *Bajzove zobrazenie ženy a takisto aj jeho nasledovníkov z netradičného pohľadu môže byť základným kľúčom k ďalším výskumom národnej identity* (...)“.

¹⁰ Román sa žánrovo označuje za dobrodružný, pozri Renáta Hlavatá.

¹¹ GÁFRIKOVÁ, Gizela: *Bajzov polemický koncept slovenskej (literárnej a kultúrnej) minulosti a prítomnosti*, s. 45-50; Ivana Kollárová: *Jozef Ignác Bajza za hranicou jozefínskej „slobody tlače“*, s. 51-62; Erika Brtňanová: *Inovativnosť Bajzovej umeleckej metódy*, s. 89-102. In: Žeňuchová, K. (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*, c. d.

s nezvyčajným osudom vo svojej dobe a pri jeho návratoch do aktuálneho literárnovedného výskumu treba prijať s uznaním a želať si, aby sa dostali do svetskej vzdelávacej praxe, čím by sa prekročil tradovaný výklad spojený s naturelom autora (Bajza sa označoval za *Uhro-Slováka*)¹² a rozšíril sa o jeho estetické a sociálne predstavy aj požiadavky voči cirkevnej a spoločenskej praxi. Na tie jeho text reagoval a rozšírili by sa o európske literárne iniciácie z antiky¹³ a francúzskej prozaickej tvorby. Podnetný prístup k Bajzovmu románu naznačuje Renáta Hlavatá, ktorá sa sústredila invenčne na medziodborový prienik, keď v Dobrodružnom románe Jozefa Ignáca Bajzu identifikuje jeho jazykovo-historický kontext: „*Bajzove tlačené literárne i polemické diela možno z hľadiska periodizácie vývinu slovenčiny zaradiť do predpisovného obdobia, pod pojem kultúrna slovenčina. Išlo o kultivovanú, nadnárečovú, primerane štylisticky diferencovanú, ale nekodifikovanú celospoločensky ešte nie záväzná formu slovenského jazyka*“¹⁴.

Bajzove Epigramy¹⁵ zostávajú otvoreným výskumným terénom pre literárnu históriu nie svojím žánrom, ale ako objekt odlišných dobových a spoločenských hodnotových a noetických prístupov (koncepčné, lingvistické a teologické napätia: Bernolák - Bajza; Bajza - Fándly)¹⁶. Napokon autor príspevku o Epigramoch (Slovenské dvojnásobné epigramata, 1794) vnáša časový aj javový výsledok voči európskemu pohybu vo filozofii, estetike a pri novom chápaní národnej identity, keď konštatuje: „*Posunúť hranicu vnímania nástupu klasicizmu do slovenskej literatúry o dve a pol desaťročia skôr ako vyšli Šafárikovej a Palackého Počátkové..., ktoré konsenzuálne vnímame ako presadenie klasicizmu v našej kultúre, je snád' to najmenej, čo k náprave vnímania J. I. Bajzu a jeho diela môžeme urobiť. Jeho dielo je plodom uvedomelého klasicistického programu a toto prvenstvo by bolo spravodlivé mu aj priznať*“¹⁷. Bajzovo zmysľanie o jazyku, prozódii, o funkcii a hodnote literárneho textu iniciovalo výklad venovaný Humoristickej a zábavnej prózy v diele J. I. Bajzu medzi literatúrou a folklórom¹⁸. Katarína Žeňuchová si vybrala text z roku 1795. Žánrovo odkazuje na anekdoty a hádanky, ale „*Ak teda chceme hovoriť o hraniciach medzi literárnou tvorbou a folklórom v intenciách krátkych humoristických žánrov(.), musíme mať na pamäti aktívnu komunikáciu a vzájomný dialóg slovenského prozaického folklóru s knižnou literárnou kultúrou*“¹⁹. Kultúrnohistorický pohľad na kňaza, spisovateľa a kultúrneho činnovníka Bajzu, jeho teologický a svetský kultúrny odkaz podporí užitočná informácia: „*Portrét J. I. Bajzu sa nezachoval, ale sochár Jozef Pospíšil v roku 1933 vyhotovil jeho reliéf podľa žijúcich potomkov v Predmieri. Reliéf sa nachádza pri vchode do krypty v Dóme sv. Martina v Bratislave*“²⁰, v ktorom Jozef Ignác Bajza dokončil svoju kňazskú službu a náročnú púť životom.

¹² Odkaz na poznámku č. 30 pod čiarou, A. Istvánovej: c. d., s. 112.

¹³ Pozri ŠTEVČEK, Ján: *Dejiny slovenského románu*. Bratislava : Tatran 1989, s. 85, porovnaj Erika Brtáňová: c. d., s. 92. Literárna historička aktualizuje inšpirácie z tvorby Bohuslava Tablica, Mateja Boda, Ignáca Mészároša, Augustína Doležala, Liboslava Zieglera a sústreďuje sa na komparatívne kontakty medzi Bajzovým textom a textom Wiliama Darwella.

¹⁴ HLA VATÁ, Renáta: Dobrodružný román Jozefa Ignáca Bajzu a jeho jazykovo-historické kontexty, s. 118-119. In ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte, c. d.

¹⁵ BABIAK, Michal: Epigramy Jozefa Ignáca Bajzu, s. 63-70; Renáta Hlavatá: Dobrodružný román Jozefa Ignáca Bajzu a jeho jazykovo-historické kontexty, s. 117-128. In ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte, c. d.

¹⁶ GÁFRIKOVÁ, Gizela: c. d., s. 45: Bajza „*nebol ochotný akceptovať konsenzuálne riešenia v koncepčných otázkach slovenského jazyka a prozódie.*“

¹⁷ BABIAK, Michal: c. d., s. 69.

¹⁸ ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: Humoristická a zábavná próza v diele J. I. Bajzu medzi literatúrou a folklórom. In ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte, c. d, s. 71-88.

¹⁹ ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: c. d., s. 77.

²⁰ FRIMMOVÁ, Eva: c. d., s. 28.

Záborský nebol človekom, ktorý by konal nerozvážne, ale práve naopak, vďaka nesmiernej inteligencii a vernosti svedomiu bol horlivým, pravdivým a spravodlivým mužom (...).

Jonáš Záborský posunul literárnohistorické výklady prítomnosti a následkov slovenského literárneho romantizmu a spoločenského romantizmu takmer skokom do reality, racionality a k práhu literárneho realizmu. Za viaceré podnety, ktoré to spôsobili môže Záborského profesia kňaza, zložitú utváranie si vzťahu k činovníkom v cirkvi a k svojej sociálnej situácii kňaza na východe Slovenska v obci Župčany. Peter Zubko publikáciu venovanú Jonášovi Záborskému v službe Košickej diecézy s ústredným titulom *Kňaz nie každodenný začína takto: „Keď sa v utorok dopoludnia 25. januára 1876 košický biskup Ján Perger dozvedel o smrti kňaza Jonáša Záborského, prikázal tajomníkovi vziať do rúk brko, ten ho namočil do čierneho atramentu a na handrový papier zapísal nadiktovanú kondolenciu s dvoma výraznými črtami Záborského osobnosti, ktoré navzájom súvisia: Bol to kňaz horlivý a nie každodennej hĺbky vzdelanosti*²¹. Biskup Košickej diecézy Ján Perger (1868 – 1876) zo všetkých cirkevných činovníkov, a nebolo ich málo, s ktorými Záborský počas svojho zložitého kňazského pôsobenia prišiel do kontaktu, mal porozumenie, prejavil uznanie a rešpekt voči jeho osobnosti, literárnej²² a cirkevnej tvorbe (*Múdrost života ve chrámových rečech pro všecky roky církevního příležitosti I.- II.*, 1853) aj k spôsobu riadenia jeho cirkevného stánku v Župčanoch. Záborského farníci spísali (anonymne) šesť dochovaných a siedmu tradovaných sťažností na svojho kňaza. Vždy išlo o peňažné a majetkové sťažnosti, s ktorými Záborský často nemal nič do činenia, ale ilustrujú spoločenský nelichotivý kontakt, aký vládol v predminulom storočí medzi farníkmi a ich kňazom na slovenskom vidieku²³. Farníci zo Župčian písali cirkevnej vrchnosti do Košíc sťažnosti na Záborského, ale aj Záborský, mal za sebou nedokončené právnické štúdiá, podával pravoty, sťažoval sa na prešovský súd. Autor pointuje túto časť jeho aktivít takto: „Záborský vyšiel zo všetkých káuz ako morálny víťaz“²⁴.

Autor podnetnej publikácie, ktorá rekonštruje písomnými materiálmi, úradnými dokumentmi a archívnymi cirkevnými dokladmi Košickej diecézy²⁵ odvrátenú tvár kňaza Jonáša Záborského utvorenú z úradnej korešpondencie týkajúcej sa farnosti Župčany, kde pôsobil v rokoch 1853 – 1876, a jeho farníkmi a „na základe týchto dokumentov bolo možné napísať túto prácu ako sondu do jeho života, ktorá je súčasne klasickým príkladom bežného života katolíckeho kňaza Košickej diecézy a tradičnej vidieckej šarišskej farnosti v tretej štvrtine 19. storočia“²⁶.

Kompozične autor rozčlenil publikáciu do štyroch častí: *Predžupčianske obdobie a vymenovanie do Župčian, Župčianske benefícium, Pravoty, Tíšiny oltárov*. Výklad Záborského života a kňazského pôsobenia v Župčanoch sprevádza, vysvetľuje a podporuje faktami Chronológia, Terminologický slovník a Bibliografia z archívnych, tlačených prameňov, odborná literatúra a elektronická literatúra. Jonáš Záborský nebol jediný kňaz, ktorý z precízne zdôvodnených podnetov zmenil svoju cirkevnú príslušnosť, počas celého profesijného života mal starosti so spoločenským a cirkevným zhodnocovaním svojho rozhodnutia: farníci a cirkevné predstavenstvo mu nedôverovali, čo sa pre-

²¹ ZUBKO, Peter: *Kňaz nie každodenný. Jonáš Záborský v službe Košickej diecézy*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013, ISBN 978-80-89489-13-8, s. 7.

²² Autor publikácie dôvodí textami Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do časov Žigmundových. Vypravuje Jonáš Záborský, 1875 a 2012; Dva dni v Chujave, 1953 a 1974; Panslavistický farár, 1953; Vlastný životopis, 1953.

²³ ZUBKO, Peter: c. d., 2013, časť *Pravoty (Tradícia župčianskych pravôt; Spor s predchodcom Jozefom Dubový; Iné spory)*, s. 71 – 102.

²⁴ ZUBKO, Peter: c. d., 2013, s. 99.

²⁵ Košická diecéza vznikla v roku 1804.

²⁶ ZUBKO, Peter: c. d., 2013, s. 9.

javilo znevýhodňovaním a nedodržením prísľubov (profesúra v košickej akadémii), vyžadovaním cirkevných skúšok atď. Záborský, ako zaznamenal autor, „začínal svoju kňazskú službu v Župčanoch s ešte jedným predsavzatím, že skoncuje s písaním a pri farárovaní chce zabudnúť na minulosť, ktorá sa mu nevydarila podľa jeho predstáv“ a ako sám Záborský napísal: „Uznan som teda za najmúdrejšie, hoc ma srdce bolelo, mlčať a s tým predsavzatím som prišiel do Župčian nepísať viac ani slova. I zostal som za šesť rokov tomuto predsavzatiu verným. Bol som okrem povinností farárskych výlučne len gazdom“²⁷. Literárnovedné výklady²⁸ Záborského tvorby aj jeho osobnosti sa nie raz dotýkajú jeho zložitej povahy, čo spôsobuje napätie medzi Záborského reálnou spoločenskou praxou na zaostalom vidieku, národnostné, jazykové a konfesijné napätia s cirkevnou vrchnosťou a kňazovo autorské želanie, aby jeho texty si našli vzdelaného a kultivovaného čitateľa.

Spoločenskovedné návraty do dejín a k osobnostiam národnej kultúry sa ukazujú vo svojej podnetnosti, čomu by sme mali rozumieť predovšetkým tak, že sa dopĺňa, alebo nanovo utvára náročné, navrstvovaná aj rozporuplná mozaika tých dejov a činov, poznávanie tých odkazov vzdelancov, ktorí utvárali predpoklady k autentickému národnej identite na viacerých postoch svojich aktivít, keď im to ich umožnilo odhodlanie.

Literatúra

ZUBKO, Peter: *Kňaz nie každodenný. Jonáš Záborský v službe Košickej diecézy*.

Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV 2013. 182 s. ISBN 978-80-89489-13-8.

ZUBKO, Peter: *Kult svätých Cyrila a Metoda v tradícii latinskej cirkvi. Vybrané kapitoly cyrilometodskej kultúry*. Ružomberok : Verbum 2014. 250 s. ISBN 978-561-0167-4.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte*. Bratislava : SlovSlav. Centrum excelentnosti SAV 2013. 166 s. ISBN 978-80-89489-14-5.

Cultural and Literary-Historical Research on the National Identity

Over the last decades, social sciences actively participate in initiated and evaluated interdisciplinary research. For literary studies it is a contribution, especially in literary-historical elaboration of material that generally associates several disciplines and their specific subjects for common research topic, however, naturally by using a different methodology, they process historiographical and theological researches as well as deepening methods of those social sciences belonging to supporting researches of literary studies. Harmonized and deepened knowledge through particular subject of the historical research of national community leads to other historical phenomenon performed by national community and its erudition defining genesis, process, components and entities of qualitative formation of national identity through collection, evaluation and verification of the components of a cooperative scientific research, culture and the components that define the uniqueness of the national community.

Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.
Filizofická fakulta Prešovskej univerzity
Ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
viera.zemberova@ff.unipo.sk

---

²⁷ ZUBKO, Peter: c. d., 2014, s. 43.

²⁸ Predovšetkým výklady Oskára Čepana, ktoré sa dotýkajú Záborského vyrovnávania sa s panslavizmom, literárnym romantizmom, realizmom, ktoré vyúsťujú aj do poetiky a estetiky literárneho naturalizmu, čím sa vnáša vo výkladoch jeho tvorby aj do osobných riešení životných situácií rozporuplnosť. Pôsobisko v Župčanoch iniciovalo viacero jeho literárnych tém a literárnych postáv.